

O'ZBEKISTONNING IQTISODIY MODERNIZATSIYASI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5949176>

Boymurodov Behro'z Bahriddin o'g'li

*Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti,
Xalqaro iqtisodiyot va menejment fakulteti talabasi,
Toshkent, O'zbekiston*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekistonning iqtisodiy sohadagi yutuq va kamchiliklari bayon etilgan. Va Shavkat Miromonovichning iqtisodiy sohadagi islohotlari, bank sohasidagi muammolar va yechimlari sanab o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *modernizatsiya, iqtisodiy rivojlanish, iqtisodiy tizim, biznes, korrupsiya, byurokratiya*

O'zbekiston Markaziy G'arbiy Osiyodagi beshta respublika ichida eng ko'p aholiga ega. 2018-yilda uning aholisi 32,4 million kishiga yetdi, bu Markaziy G'arbiy Osiyoning qolgan to'rt respublikasidagi aholi sonining qariyb 80 foizini tashkil etadi. O'zbekiston dunyodagi "ikkita dengizga chiqmaydigan" davlatlardan biri. Uning iqtisodiyoti asosiy eksportga bog'liq va Xalqaro Valyuta Jamg'armasining 29 ta resurslarga boy rivojlanayotgan mamlakatlar (RRDC) guruhiga kiradi. 1991 yilda Sovet Ittifoqidan mustaqillikka erishgandan so'ng darhol O'zbekiston paxta yetishtirishga qaram edi. Biroq so'nggi yillarda oltin va tabiiy gaz uning asosiy eksportiga aylandi, bug'doy, go'sht va ko'pchilik sanoat mahsulotlari import qilinadi.

2016-yil sentabr oyida Prezident Islom Karimov vafotidan keyingi siyosiy vorislik juda silliq kechdi. Muvaqqat rahbar o'zini yetarlicha tajribaga ega emasligini e'lon qilib, chetga chiqib ketganidan so'ng, 2003—2016-yillarda Bosh vazir bo'lgan Shavkat Mirziyoyev boshqaruvni o'z qo'liga oldi va dekabrda prezidentlik saylovlarida osonlik bilan g'alaba qozondi. Ko'pgina kuzatuvchilar bu rejim o'zgarishni emas, balki davomiylikni ifodalaydi, deb taxmin qilishdi. Shunga qaramay, Prezident Mirziyoyev O'zbekiston suvereniteti va mustaqilligiga e'tibor qaratgan holda, davomiylikni saqlagan holda, yirik iqtisodiy islohotlarni boshlash istagini bildirdi. Ushbu maqola ushbu tashabbuslarning dastlabki o'n sakkiz oyini ko'rib chiqadi. Ularning amalga oshirilishi va uzoq muddatli natijalarini baholashga hali erta bo'lsa-da, barcha belgilar O'zbekiston iqtisodiyotini jiddiy o'zgartirish va modernizatsiya qilish jarayonidan dalolat beradi.

Mirziyoyev prezidentligining birinchi yilini faqat O'zbekistonning 1991-yilda mustaqillikka erishganidan keyin va Islom Karimovning chorak asrlik prezidentlik davridagi taraqqiyoti nuqtai nazaridan tushunish mumkin. Prezident Karimov O'zbekistonda markaziy rejalashtirish kulidan vujudga kelgan bozor iqtisodiyotining o'ziga xos turini yaratdi va

O'zbekistonning XXI asrning birinchi o'n olti yilida amalga oshirgan iqtisodiy rivojlanish strategiyasini belgilab berdi.

Ushbu tadqiqotning birinchi bo'limida O'zbekistonning 2016-yil kuzgacha bo'lgan iqtisodiy tizimi va strategiyasining asosiy xususiyatlari aniqlanib, o'sha davrdagi O'zbekiston iqtisodiyotining kuchli va zaif tomonlariga e'tibor qaratiladi. Ikkinchi bo'limda Prezident Mirziyoyevning iqtisodiy islohotlar dasturi yoritilgan. Keyingi bo'limlarda jiddiy tartibga solish va boshqaruv islohotlari, yangi mintaqaviy va global iqtisodiy siyosatlar hamda eksport, kichik biznes va qishloq xo'jaligini rivojlantirishga e'tibor qaratish orqali O'zbekiston iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan islohotlar batafsil bayon etilgan. Bu islohotlar xususiy sektorni mustahkamlaydi va ish o'rinlari yaratilishiga yordam beradi, natijada mamlakatning asosiy iqtisodiy va xavfsizlik muammosi – kuchli demografik tendentsiyalar natijasida yuzaga kelgan ishsizlikni hal qiladi. Iqtisodiy islohotlarning oqibatlari yillar davomida rivojlanishi va uzoq muddatli tendentsiyalar nuqtai nazaridan ko'rib chiqilishi kerakligi sababli Mirziyoyevning iqtisodiy o'zgarishlari natijalarini to'liq baholash kelgusidagi tadqiqotlarni kutadi. Biroq, ushbu tadqiqotning yakuniy qismida joriy islohotlarning mumkin bo'lgan uzoq muddatli ta'siri ko'rib chiqilib, ma'muriy nazoratga emas, balki bozor mexanizmlariga o'tishga e'tibor qaratiladi.

Amaldagi Modernizatsiya:

O'zbekistonning iqtisodiyotni modernizatsiya qilish borasidagi ulkan sa'y-harakatlari muvaffaqiyati ko'p jihatdan boshqaruv sohasida bir vaqtning o'zida amalga oshirilayotgan islohotlarga bog'liq bo'ladi. Korruptsiyaga chek qo'yish, tadbirkorlik sub'ektlari va alohida fuqarolar zimmasiga tushadigan tartibga solish va byurokratik yukni kamaytirish, qonun ustuvorligini o'rnatish borasidagi sa'y-harakatlar shular jumlasidandir. Bularning barchasi o'zaro bog'liqdir. Shunday qilib, tadbirkorlar ustidan byurokratik nazoratni qisqartirish rasmiy korruptsiya imkoniyatlarini cheklaydi va ko'proq qonunga asoslangan rejimga yo'l ochadi. Kichik va o'rta korxonalar va xususiy qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilari tartibga solish, boshqaruv va huquqiy islohotlarning har qanday yangi to'lqinidan birinchi bo'lib foyda ko'radilar.

Boshqaruv va tartibga solish islohotlari:

Hukumatning roli va funksiyalarini tartibga solish, markazsizlashtirish va optimallashtirish O'zbekistonda amalga oshirilayotgan har qanday muvaffaqiyatli iqtisodiy islohotlarning asosiy elementlari hisoblanadi. Prezident Mirziyoyev 2017-yil 22-dekabr kuni Oliy Majlisga Murojaatnomasida o'tgan yilning asosiy yakunlari hamda 2018-yilda va undan keyingi davrda iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning ustuvor yo'nalishlariga alohida to'xtalib o'tdi.³⁴ E'tiborlisi, bu O'zbekiston Prezidentining birinchi marta bo'lib o'tayotgani. parlamentning birlashgan palatalari oldida shunday murojaat qilgan edi. Prezident yig'ilganlarga 2017-yilda amalga oshirilgan yirik iqtisodiy islohotlarni eslatib, valyuta rejimi o'zgartirilgani, mintaqaviy iqtisodiy munosabatlar yaxshilanganini alohida ta'kidladi.

Biroq, u o'z nutqining bir necha nuqtalarida bu tashabbuslarning aksariyati uning oldida o'tirgan qonunchilar tomonidan emas, balki yangi ma'muriyat tomonidan bo'lganini ta'kidladi.

Qonunchilar fuqarolarning tadbirkorlik faoliyatini boshlash yoki rivojlantirish chog'ida duch keladigan dolzarb muammolari haqida bevosita ma'lumotga ega bo'lishi mumkinligini bilgan holda, u parlament a'zolarini fuqarolarning ehtiyojlariga javob beradigan qonunchilik tashabbusi bilan chiqishda faolroq bo'lishni qat'iy talab qildi. Darhaqiqat, Murojaatnomaning birinchi yarmida davlat institutlari faoliyatini takomillashtirish, qonun ustuvorligini ta'minlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini, ayniqsa, iqtisodiyot sohasida mustahkamlashga alohida e'tibor qaratildi.

Prezident Murojaatnomasida 2017-2022-yillarga mo'ljallangan Rivojlanish strategiyasi hujjati tuzilmasidan kelib chiqib, birinchi navbatda iqtisodiyotni liberallashtirish va rivojlantirishga alohida e'tibor qaratildi. Mirziyoyev kuchli va barqaror iqtisodiy hayotsiz boshqaruv va qonunchilikni isloh qilish, ijtimoiy taraqqiyotni amalga oshirish mumkin emasligini ta'kidladi. Buni hisobga olgan holda, u iqtisodiyotdagi tan olingan ba'zi zaif tomonlarni tuzatish bo'yicha qat'iy choralarga e'tibor qaratdi.

Bank ishi:

O'zbekiston banklari asosan davlat boshqaruvidagi mahalliy iqtisodiyotda o'rtacha barqaror ish faoliyatini namoyish etdi. Hozirgi vaqtda sektor barqarorligi jadal iqtisodiy o'sish, tashqi moliya bozorlariga past ta'sir ko'rsatish va suverenning kuchli tashqi va fiskal pozitsiyasi bilan ta'minlanmoqda. Biroq, korporativ boshqaruv va risklarni boshqarishning zaifligi, so'nggi paytlarda aktivlarning tez o'sishi, sezilarli darajada yo'naltirilgan kreditlash va muammoli aktivlarni sotib olish tufayli sektor yuzaga kelishi mumkin bo'lgan iqtisodiy zarbalarga nisbatan zaif bo'lib qolmoqda. Banklarning xorijiy valyutadagi majburiyatlari, xususan, savdoni moliyalashtirishdan kelib chiqadigan majburiyatlari mavjud valyuta cheklolari tufayli ayniqsa zaifdir.

Fitch Ratings ma'lumotlariga ko'ra, iqtisodiy tendentsiyalar o'zgargan taqdirda, aktivlar sifatining yomonlashishi xavfi mavjud. Moliyalashtirish bazasi asosan qisqa muddatli bo'lib, asosan korporativ joriy hisobvaraqlardan olinadi, chakana mablag'lar jami depozitlarning atigi atigi 25 foizini tashkil qiladi. Uzoq muddatli moliyalashtirish Moliya vazirligi va boshqa davlat idoralari tomonidan ta'minlanadi, ular sektor majburiyatlarining sezilarli qismini tashkil etadi. Xorijiy moliyalashtirish kichik bo'lib, umumiy majburiyatlarning taxminan 10% ni tashkil qiladi va keyingi qarzar bo'yicha rejalar o'rtacha. Likvidlikni boshqarish chuqur kapital bozorlarining yo'qligi tufayli cheklangan va banklar odatda o'z balanslarida katta pul zaxiralarini saqlashga moyildirlar. Kapitalning sifati ba'zan kreditning qadrsizlanishini tan olish uchun kamroq konservativ tartibga soluvchi talablar va asosiy bo'lmagan aktivlarga investitsiyalar tufayli buziladi.

ADABIYOTLAR:

1. https://en.m.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Uzbekistan
2. Mamuka Tsereteli- The economic modernization of Uzbekistan.Silk road paper - 2018
3. Kym Anderson, Edimon Ginting, and Kiyoshi Taniguchi - UZBEKISTAN Quality Job Creation as a Cornerstone for Sustainable Economic Growth COUNTRY Diagnostic Study - 2020